

Вектор педагогічного професійного та соціокультурного спілкування у навчанні іноземної мови в ЗВО

Соколова Г.П

*старший викладач кафедри української філології та міжкультурної комунікації
Харківський національний університет міського господарства*

імені О.М. Бекетова

м. Харків, Україна

e-mail: galasokolovadudova@gmail.com

Зміни в системі сучасної освіти, що роблять значний вплив на соціокультурний розвиток, є і зараз досить актуальними (попри вимушені умови «онлайн»-освіти), а якісна підготовка випускників закладів вищої освіти визначається не тільки рівнем професійної підготовки, але й їх культурологічною підготовкою, що охоплює соціальну активність, здібність до набуття власного соціокультурного досвіду, готовність до спілкування у полікультурному соціумі.

Студенти набувають мотивації до нових компетенцій, пов'язаних із спілкуванням у всьому світі за допомогою використання іноземних мов. Інтеграція традиційних та «онлайн»-методик, інформаційних технологій та лінгвосоціокультурного методу в комплексну систему навчання іноземної мови у вузах вимагає розгляду вискоелективних форм організації навчальної та самостійної роботи студентів (особливо іноземних студентів) у полікультурній системі навчання. Тому пріоритетною *метою* стає формування культури майбутнього спеціаліста, основ комунікативної іншомовної міжкультурної компетенції в контексті педагогічного професійного спілкування. До зовнішніх факторів організації інформаційного освітнього середовища відносяться соціальне замовлення суспільства [3], реалізоване в робочій програмі [1], а також особистісно-орієнтоване, просторово-середовищне та професійно-орієнтоване навчання. *Актуальність* соціокультурного вектору та особистісно-орієнтованого підходу пояснюється тим, що динамічний розвиток суспільства та виклики часу вимагають формування яскраво-індивідуальної, прагматичної і

професійної особистості. А особистісно-орієнтована парадигма освіти та технологій навчання передбачає “послідовне ставлення педагога до вихованця як до особистості, як до свідомого відповідального суб'єкта власного розвитку і як до об'єкта виховної взаємодії” (по Рубінштейну).

Орієнтування на культурологічні цілі обумовлює осмислення досвіду вітчизняної та зарубіжної педагогіки та аналіз актуальних проблем освіти в даному напрямку. Зрозуміло, що відносини є міжкультурними, якщо їхні учасники не вдаються до власних традицій, звичаїв, уявлень та способів поведінки, а знайомляться «з чужими правилами та нормами повсякденного спілкування». Міжкультурна комунікація відбувається між партнерами з взаємодії, які не лише належать до різних культур, а й усвідомлюють той факт, (і сприймають), що кожен із них є “іншим”. Головне завдання навчання іноземних мов як засобу комунікації між представниками різних народів та культур полягає в тому, що будь-яка мова повинна вивчатися в нерозривній єдності зі світом і культурою народу, якій розмовляє цією мовою. Максимальний розвиток комунікативних здібностей — ось основне, перспективне завдання, яке постає перед викладачами іноземних мов.

Як відомо, знання мов є важливим складником ціннісної системи багатомовної особистості, саме тому її характеризує висока мотивація до вивчення мов і готовність користуватися ними в навчанні та спілкуванні, що зумовлює розвиток пізнавальних здібностей, готовність у подальшому самостійно вивчати мови, необхідні для успішної реалізації у багатомовному й полікультурному соціумі. Тому особливо слід зазначити *мотиваційний компонент*, оскільки без позитивної мотивації студенти слабше опановують пізнавальну діяльність, викладачеві складніше її організувати і керувати нею.

Для розвитку мотивації (як засобу підвищення ефективності процесу самоосвіти з іноземної мови) необхідні: активізація механізму сприйняття, що досягається різноманітністю форм навчання (проектна діяльність, презентації, ділові ігри), через залучення студентів до науково-дослідної діяльності та

активізацію механізму мислення, що досягається через самостійну роботу, проблемне навчання, діалог, творчі завдання. Однак взаємозумовленість і взаємодія мотивації та емоційних процесів злиті особливо тісно. Усі традиційні для навчальної, та й усякої діяльності почуття (розчарування, напруга, страх невдачі, задоволення подолання труднощів, радість досягнутих успіхів тощо) супроводжують також процес оволодіння іноземною мовою. Знання мови розширює рамки професійної творчості, сприяє розвитку критичного мислення студентів та самостійному розумінню ними свого професійного майбутнього [9]. Отже, найважливішим механізмом мотивації є емоційний компонент – підкріплення, яке виконує завдання підтримки чи припинення мотивації. Ряд сучасних психологів та вчених [7; 10] розглядає емоції як найважливіші психологічні механізми мотивації, що мають власну мотиваційну значимість.

Універсальні емоції успіху/неуспіху (що відображають реальний поступ у досягненні цілей), служать в системі емоцій особливим механізмом, який вимикає фактор, що спонукає діяльність, як тільки вона виявляється безглуздою. Емоції успіху посилюють і підтримують спонукання до мети, емоції неуспіху – затримують та відхиляють. Емоції успіху завершують дію, що вдалася, виникаючи в кінці, коли мета досягнута, однак вони утворюють сліди, що актуалізуються за подібних обставин і залучають суб'єкта до повторення успішної діяльності. Негативні же емоції ведуть до спроб пошуку нової мети. Студент, для якого навчальна діяльність пов'язана з постійними негативними емоціями, прагнучиме переключення на інші (більш успішні) види діяльності. Емоції мають неоднакову значимість відносно результативного та процесуального мотивів. Результативний мотив не обов'язково має бути «відмічений» емоційно, щоб направити на себе відповідну діяльність. Скажемо так: суб'єкт прагне досягти певного результату як під впливом емоцій, а й під впливом суто раціональної оцінки його важливості.

Проаналізувавши різні класифікації принципів системного втілення соціокультурного спрямування навчання (враховуючи особистісно-

орієнтований підхід), можна сформулювати найбільш доцільні в аспекті даної теми, а саме такі принципи: *доступності, системності, науковості, свідомості та усвідомленості, самостійності, активності, самостійності, розвитку творчого взаємозв'язку та взаємодії, зв'язку теорії з практикою, наочності, використання досвіду, оптимального вибору засобів навчання, ситуативності та інтеграції навчання, подолання стереотипів діяльності та мислення та ін.*

Проблема створення особливих умов для майбутніх (як українських, так і іноземних) фахівців є актуальною на державному рівні, оскільки підготовка таких фахівців має геополітичну, соціальну та економічну значущість. Саме викладачі мовної підготовки, що володіють полікультурною компетенцією та знаннями щодо створення психолого-педагогічних та соціальних умов для розвитку особистості іноземних студентів, їхнього успішного навчання та професійної ідентифікації, мають створити ці особливі умови. Викладач також відіграє особисту роль у створенні самостійної діяльності, персоналізації мовного матеріалу, стимуляції навичок його критичного осмислення .

Професійний розвиток викладача (у нашому випадку викладача ІМ) з позиції вузу, в якому він працює, полягає у таких сферах як: *інституційний розвиток; колегіальність; наукові дослідження; поновлення навчального процесу.* Будь-який вищий навчальний заклад (і український, і зарубіжний) намагається внести такі зміни до навчального процесу, які здатні забезпечити його успішний розвиток, залучити більшу кількість талановитих студентів, забезпечити досягнення ними високих результатів, які є показниками, що визначають репутацію вишу загалом. Безперечно, важливу роль у цьому процесі відіграють саме викладачі. Розвиток викладача можна розглядати з двох сторін: з боку безпосередньо самого викладача та його особистих цілей, та з точки зору цілей навчального закладу (в якому він працює) і дуже часто ці цілі перетинаються одна з одною [13].

Ще в 50-х роках минулого століття американськими педагогами дослідниками було запропоновано три моделі професійного розвитку

викладачів іноземної мови (ІМ): наставництво (mentoring), професійне сприяння (peer-coaching), індивідуальний розвиток (self-directed, individual development) [12]. У педагогічних та психологічних дослідженнях, присвячених вивченню особистості та діяльності педагога, завдань та змісту його професійної підготовки накопичено великий науковий досвід [6; 11; 14] зазначається, що для викладача перш за все необхідні загальні *комунікативні риси*: самокритичність, організаторські здібності; вміння вислуховувати інших, тактовність, демократизм; вміння аналізувати та узагальнювати досвід своєї роботи; володіння сучасними освітніми технологіями, у тому числі, інформаційно-комунікаційними та вміння їх використовувати; постійне вдосконалення свого професіоналізму; вміння використовувати передовий та новаторський досвід, методичне новаторство, власні новаторські знахідки; творчий підхід до роботи з молодими викладачами; авторитетність, вдячність студентів, колег.

Крім того, викладачеві вишу (як «наставнику, консультанту») мають бути притаманні такі *професійні /формальні/ компетенції* (глибокі знання у галузі психології, педагогіки, методики, лінгвістики, а також наявність власного багатого досвіду у викладанні) та *вміння*: гностичні; конструктивні; перцептивні; комунікативні; організаторські; креативні; дослідницькі експресивні; академічні; дидактичні; та ін.

Відповідно до теоретичних досліджень, викладач вишу також повинен мати певні *особистісні компетенції*: багаторічний досвід викладання; життєвий досвід; адекватну самооцінку (знання своїх сильних та слабких сторін); здатність уміти слухати; уважність; колегіальні інтереси; готовність до конфронтації; нейтральність, незалежність та відкритість; авторитет; стійкий образ дій, здатність не розчаровуватись; гнучкість у думках; емпатія, емоційна інтуїція; щирість, бездоганність, узгодженість, та ін. Саме ці компетенції становлять успіх професійного «сприяння» та професійного розвитку. Тобто, стосовно основ професійного спілкування, слід зазначити, що чисті професійні

знання без особистісних компетенцій та життєвого досвіду, досвіду роботи та здатності до саморефлексії майже дискваліфікують викладача (як наставника, консультанта). Якості, необхідні для цієї діяльності – це не вивчені техніки і теорії, а переважно – відбиток особистості, працездатність та таланти педагога.

Відомо, що оволодіння мовою як засобом спілкування передбачає вирішення трьох завдань, з яких комунікативний складовий є, на наш погляд, основною, оскільки синтезують два інших складники: мовну (з когнітивною основою) та мовленнєву (з діяльнісною основою). Коригування традиційних методик та створення нових концепцій навчання (як і процес педагогічного спілкування) іноземних учнів залежать від низки факторів, що враховують: період навчання студента; майбутню спеціалізацію учня; особливості контингенту (країна, національна система освіти, релігійні уподобання, здібності студента та його індивідуальні особливості); підготовленість студента до соціальної адаптації. Розвиток у студента рис мовної особистості, дозволяють йому бути ефективним учасником міжкультурної, лінгвокраїнознавчої комунікації, і є власне стратегічна мета навчання іноземної мови. Важливо також брати до уваги мовні уявлення носіїв певної мови, тому що досягнення розуміння мовою передбачає усвідомлену (а частіше неусвідомлену) «необхідність у порівнянні мови з рідною мовою, яка неодмінно присутня у свідомості будь-якої людини» [4].

Слід зазначити і важливу роль глобальної мережі інтернету, що дозволяє студентам отримати доступ до різної інформації (тексти іноземною мовою, статичні та динамічні зображення, різноманітні відео-фрагменти та звукові файли) вже у перші місяці навчання. Безперечно, інтернет-ресурси та новітні технології дозволяють створювати оригінальне навчальне середовище та сприяють зануренню студента-іноземця в культурно-мовний простір, сприяють соціокультурній компетенції, без якої неможливе комфортне існування в країні мови, де він вивчається. Що стосується мультимедійних інструментів, то для впорядкованого управління ще кілька років тому виникла потреба у виборі

інтернет-платформ (Д.К.Бартон, П. Белсон, С. Дж. Хоффман та ін.), за допомогою яких вони могли бути представлені. У нашому університеті – це інтернет-платформи Moodle, спеціально розроблена для освітніх цілей; цифрова платформа/хмарний сервіс/Teams, що поєднує збори та обмін файлами, інтегрує різні функції для комунікації та спільної роботи в одному місці. Викладач ІМ може залучати всі доступні засоби (а саме мультимедійні матеріали) для оснащення інформаційно-освітнього середовища.

Однак важливо наголосити, що мультимедійні системи не повинні замінювати реальну навчальну діяльність (навіть он-лайн) та реальний комунікативний простір та реального викладача (як особистість). Оскільки в кожному конкретному випадку головне у спілкуванні – відчутти аудиторію, порозумітися з нею, а все інше (оцінка та самооцінка, концентрація уваги, рівень інтелектуальної активності, ступінь проникнення у зміст матеріалу та ін.) може змінюватися. Здатність порозумітися найменш пов'язана з командами і слухняністю, це вираження загального бажання. Викладач у педагогічному спілкуванні має орієнтуватися на гідність людини як найважливішу цінність спілкування. У зв'язку з цим можна за основу професійно-педагогічного спілкування прийняти імператив І. Канта: завжди ставитися до себе та учнів як мети спілкування, внаслідок якого відбувається сходження до індивідуальності. Велике значення для продуктивного професійного спілкування мають також *етичні цінності*: чесність, довіра, відвертість, подяка, вірність слову, безкорисливість.

Спілкування викладача з представниками різних культур, безсумнівно, має власну специфіку і найчастіше залежить від національно-психологічних особливостей учнів (і з інших чинників: системи освіти, сімейного укладу і моральних цінностей, політичних і релігійних переваг). На перших етапах навчання одним із способів розвитку здатності студентів розуміти іноземну мову на слух є слухання того, що говорить (чи читає) викладач. Роль викладача на занятті, безумовно, дуже важлива і за добрим виконанням має бути майже

непомітна: доречними питаннями та завданнями він повинен спрямовувати мовну діяльність учнів: «приводити в дію» механізм мовної когніції учнів, активізувати їх до «здатності розумного міркування» (Серль), вчити студентів «вчитися», долати психологічні та лінгвістичні бар'єри, щоб «побачити в чужому своє» (по Гадамеру).

В культурі педагогічного професійного спілкування (наприклад, в іноземній аудиторії) можна виділити основні компоненти комунікативного складника: вміння вступати в контакт за будь-яких умов (іноді без знання мови-посередника); готовність до спільного визначення основних пріоритетних цілей на даний момент; чуттєво-емоційна врівноваженість (що дозволяє вирішувати будь-які конфлікти); створення психологічного контакту та теплої емоційної атмосфери; розвиток в іноземному учні позитивної мотивації до міжкультурного спілкування; розвиток комунікативності (як здібності до спілкування: мова, поведінка, невербальні засоби); попередження міжкультурних та міжособистісних конфліктів; готовність до обговорення скарг, звинувачень та невдоволення; пошук способів перемикання та переорієнтації своєї діяльності та своїх студентів в умовах виникнення нестандартних ситуацій; готовність до адаптації за зміни умов педагогічної діяльності; систематичність спостережень та аналіз результатів; можливість співчувати, постійне прагнення взаєморозуміння і позитивне сприйняття іншої думки; виховання толерантності; вплив на іноземну аудиторію (у т.ч. «віртуальні» групи) з урахуванням її національного складу.

З урахуванням сучасних умов поєднання традиційного (по можливості) та «он-лайн»-навчання, організація навчальної та самостійної роботи студентів дає можливість виявити оптимальні форми подання та організації навчального матеріалу, спрямовані на розвиток у студентів здібностей креативного мислення, дослідницької роботи з розширеним мовним матеріалом, незалежної організації навчальної діяльності, індивідуального підходу до виконання навчальних завдань.

Таким чином, враховуючи різноманітні труднощі теперішнього часу та умов навчання, пошук способів опори на рідну мову (насамперед, для іноземців), позитивна мотивація й емоції учня, атмосфера заняття (що наближена до реальної ситуації спілкування), комунікативний вектор та особистісно-орієнтований підхід, а також – дотримання викладачем основних ідей, особистих компетенцій та комунікативних умінь у процесі міжкультурного спілкування; збереження професійних якостей та етичних цінностей з максимальним врахуванням національно-специфічних особливостей учнів – усі ці фактори дозволяють викладачеві (і студенту) краще орієнтуватися у конкретних соціально-психологічних ситуаціях, полегшують міжнаціональне спілкування та роблять його максимально мотивованим, сприяють оптимізації навчання. Усі організаційно-педагогічні стратегії демонструють свою ефективність та можуть бути реалізовані у процесі лінгвістичної підготовки студентів вузів; методологічні підстави можуть бути орієнтирами у створенні робочих програм та навчально-методичних розробок.

Література:

1. Англійська мова: програма навчальної дисципліни з підготовки до вступу у вищі навчальні заклади іноземців та осіб без громадянства за гуманітарними спеціальностями / І. В. Вальченко, Г. П. Соколова; Харк. нац. ун-т. міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2024. 21 с.
2. Гурська О. В. Основні аспекти та проблеми організації самостійної роботи студентів ВНЗ / *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Педагогіка А.С. Макаренка в полікультурному освітньому просторі* (м. Полтава, 12-14 березня 2013 р.). С. 78-121.
3. Закон України «О высшем образовании» [Електронний ресурс]. Режим доступа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>.
4. Ларіна Н.Б. Міжкультурна комунікація й особливості її проявів / *Держава та регіони. Серія «Державне управління»*. 2013. № 2 (42). С. 15–18.
5. Николаев С.Ю. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / за ред. С.Ю. Ніколаєва. К.: Ленсвіт, 2003. 273 с.
6. Сподін Л.А. Дослідження професійної спрямованості особистості студентів - майбутніх інженерів лісового господарства / Л.А. Сподін. / *Педагогічні науки: зб. наукових праць*. Суми: СДПУ, 1999. 399 с.
7. Хома Т.В. Активні методи навчання в педагогіці вищої школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*: зб. наук. пр. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2020. Вип. № 69. С. 149 – 152.
8. Balgikanli C. Learner Autonomy in Language Learning: Student Teachers' Beliefs. *Australian Journal of Teacher Education*. 2010. № 35. pp. 90-103.
9. Broad J. Interpretations of independent learning in further education. *Journal of Further and Higher Education*. 2006. № 30 (2). pp. 119-143.

10. Carrinus E. T., Fokkens-Bruinsma M. Motivation to become a teacher and its relationships with teaching self-efficacy, professional commitment, and perceptions of the learning environment (Paper presented at the 24th International Congress for School Effectiveness and Improvement). – University of Groningen, The Netherlands. 2011. Pp. 4-7.
11. Kremen S.A., Kremen F.M. Career Development Of Future Teachers / *European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*. European Publisher, 2020. № 78. Pp. 316-331.
12. Professional development for language teachers: implementing the Texas Essential Knowledge and Skills for Languages Other Than English. Southwest educational development laboratory. Austin, Texas. 1997. 205 p.
13. Richards C. Jack, Farrell S. C. Thomas. Professional development for language teachers: strategies for teachers learning. NY, USA. Cambridge University Press, 2005. 202p.
14. Robbins P. Alexandra. How to plan and implement a peer-coaching programme. VA: ASCD, 1991. 76p.

The Church's care for the pastoral care of the Roma

Budayová Z.

*Associate Professor, Supervisor in the Social Work Study Program
Catholic University of Ružomberok, Faculty of Theology, Theological Institute
Spišské Podhradie, Slovakia
e-mail: zuzana.budayova@ku.sk*

The Bible contains words of grace that come from God himself. In the words of God that create it, there is a supernatural energy that can help a person change and revive even the style of their previous life. In recent years, pastoral care has been taking place in Romani settlements in Slovakia. The pastoral care of the Romani is carried out in some parishes by priests and through the systematic work of religious orders of the Catholic Church [13].

Ružbarský [14] states that the character of the pastoral workers' approach to the Romani is the essence of a deeper acceptance of the Gospel in connection with the subsequent development of a life in faith. The most important role belongs to the priest, whom the Romani perceive as a mediator between God and man. The Romani perceive the priest as God's helper, as endowed with supernatural power. They show him great respect and honor. If he is not a Roma, he is valued more than members of the majority.